

ΚΡΑΤΟΣ, ΦΟΡΟΣ, ΚΟΣΤΟΣ ΕΞΑΡΤΗΣΕΩΣ

Υπό κ. Λ. Θ. ΧΟΥΜΑΝΙΔΗ

1. Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία καὶ τὸ Δίκαιον - Κράτος καὶ Δίκαιον - Ἡ δέσμευσις τοῦ Κράτους ὑπὸ ἰδίων νομικῶν κανόνων - Ὁ θε- μελιώδης καταστατικὸς Χάρτης - Τὸ Δίκαιον καὶ ἡ κοινὴ γνώμη

Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία διαφέρει τῶν λοιπῶν κοινωνιῶν τοῦ φυτικού καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου. Ὡς ἀνθρωπίνην κοινωνίαν χαρακτηρίζομεν αὐτὸν τοῦτον τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ συμβιώσει των· αἱ κοινωνίαι ὡς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ἀποτελοῦν ἰδιαίτερα φαινόμενα τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ κόσμου.

Κοινούς παράγοντας, οἵτινες διαμορφώνουν τὴν κοινωνικὴν ζωὴν δυνά-
μεθα νὰ συναντήσωμεν τόσον εἰς τὸν ἀνθρώπου ὅσον καὶ εἰς ἄλλα ζῶα, λ.χ.,
τὸ ἐνστικτὸν τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἢ τὸ συναίσθημα τοῦ εἶδους κλπ. Ὅμως,
τὸ ἐκείνο τὸ ὁποῖον διακρίνει τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ
ἐκείνου τὸ ὁποῖον διακρίνει τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν τοῦ ὕλικου κόσμου, τὸ Ἐμπόριον καὶ
σκοποῦ, ἡ δύναμις τῆς μεταμορφώσεως τοῦ ὕλικου κόσμου, τὸ Ἐμπόριον καὶ
τὸ Δίκαιον. Τὸ τελευταῖον προΐσταται τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς
ἣτις ὀργανώνει τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις εἰς ἓν σύστημα κανόνων
ἐνιαῖον. Τοῦτο ἐξασφαλίζον τὴν ὀργανωμένην κοινωνίαν προσδιορίζει τὸ ἐπι-
τρεπτόν καὶ μὴ καὶ καθορίζει τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται ἡ ἀνθρωπίνη
θέλησις. Οὕτω τὸ Δίκαιον ἐναρμονίζον τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις συν-
τονίζει τὰς ἐπὶ μέρους θελήσεις των, βάσει τῆς ἀντικειμενικῆς συλλογικῆς θελή-
σεως, ἣτις μολοντί διάφορος τῶν ἐπὶ μέρους θελήσεων, καὶ θέτει ταύτας ὑπὸ
τὸν ἔλεγχόν της ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀναγκαστικὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀτόμων
συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ὡς θεμελιώδεις διὰ τὴν
διατήρησιν τῆς συνεκτικότητος τῆς κοινωνίας. Οὕτω τὸ Δίκαιον συνυπάρχει
μετὰ τῆς κοινωνίας ἐξασφαλίζον τὴν διατήρησιν τῆς συνεκτικότητός της⁽¹⁾.
Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τὸ Δίκαιον προσέλαβεν διαφόρους
μορφὰς ἐλκόμενον πάντοτε πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον, ἥτοι πλέγματος ἠθικῶν
ἀρχῶν, ἰδεατοῦ καὶ ἀναλλοιώτου ἐν τῷ χρόνῳ⁽²⁾. Ἡ σύλληψις τῆς ἐννοίας τοῦ

Βιβλιογραφία: Α. Ἀνδρεάδης: Δημοσία Οἰκονομία (Εἰσαγωγικὰ Μαθήματα),
Ἀθῆναι 1924—Π. Ρεδιάδης: Θεωρία τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, Ἀθῆναι 1927—Δ. Σάντη:
Σύγχρονοι κατευθύνσεις δημοσιονομικῆς δράσεως, Ἀθῆναι 1929—Α. Ἀγγελόπουλου: Δημο-
σία Οἰκονομική, Ἀθῆναι 1942—Π. Δερτιλῆ: Σύστημα Δημοσίας Οἰκονομικῆς Ἀθῆναι 1948—
Α. Σμπαρούνη: Δημοσία Οἰκονομική, Ἀθῆναι 1955—Ι. Ν. Κούλη: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Δη-
μοσίαν Οἰκονομικήν, 1964.

1) H. Kelsen: Society and Nature, London 1946.

2) E. Zilsel: The Genesis of the Concept of Physical Law εἰς Philosophical
Review Vol. LI 1942, σελ. 249 κ. ἐπ.

Δικαίου ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὑπὸ τοῦ Λόγου ἐμπνεομένης, διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς κοινωνίας πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος (equitas), ἣτις εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἔννοια τοῦ Δικαίου.

Τὸ Κράτος εἶναι ἱστορικὸν ἀποτέλεσμα ἐμφανισθὲν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία ἦτο ἐξελιγμένη ὥστε τὸ Δίκαιον νὰ καλυφθῆ ἀπὸ μίαν ἐξουσίαν, ἡ ὁποία καὶ νὰ ἐκφράζη ἀντικειμενικῶς σύνολον κανόνων πρὸς οὓς ἅπαντες νὰ συμμορφοῦνται ἀναγκαστικῶς (1).

Οὕτω προέκυψεν ἓνα ὑπὲρ-ὑποκείμενον τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν τὸ κάτοπτρον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἑνὸς πλήθους ἀνθρώπων, ἐγκατεστημένων μονίμως εἰς ὠρισμένον ἔδαφος.

Τὸ Κράτος, ὡς νομικὸν ὑπὲρ-ὑποκείμενον, ἐφαρμόζει διὰ τῶν νόμων τὴν πειθαρχίαν εἰς τὰ ἄτομα μέσω τῶν ὀργάνων τοῦ ἐχόντων ὁμως πρὸς τοῦτο ἐντολήν ὑπὸ τοῦ Κράτους. Οὕτω τόσον τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα ὅσον καὶ τὰ συλλογικὰ τοιαῦτα πειθαρχοῦνται καὶ συντονίζονται ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τῶν ὀργάνων του. Τὸ Κράτος ἐκτιμᾷ τόσον τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα ὅσον καὶ τὰ συλλογικὰ τοιαῦτα, ἅτινα εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ὡς Κράτους. Οὕτω τὸ Κράτος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξασφαλίζει τὰ ἰδικὰ του συμφέροντα, διὰ τὴν διαιώνισίν του καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του, ἀφ' ἑτέρου συμμορφώνει ἅπαντας εἰς σύστημα ζωῆς, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς ἀνωτάτου κηδεμόνος τῆς προασπίσεως τῶν ἐννόμων συμφερόντων. Ἀκριβῶς δὲ τὸ ὅτι τὸ Κράτος εἶναι ὑπὲρ-ὑποκείμενον δίδει εἰς αὐτὸ τὴν δυνατότητα νὰ θέτῃ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἅτινα εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους του, ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ νὰ συντονίζῃ τόσον τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις ὅσον καὶ τούτων πρὸς τὰ ἀγαθὰ. Τὸ Κράτος δύναται νὰ προβαίῃ εἰς ἀπαλλοτριώσεις, εἰς ἔργα ἀμέσου κοινωνικῆς ὠφελείας, ὡς καὶ ἰδικῆς του ὠφελείας, ἅτινα ἀποβλέπουν ἐμμέσως εἰς τὸ κοινὸν καλόν, νὰ διατηρῆ στρατὸν κλπ., δεσμευόμενον καὶ τοῦτο διὰ θεμελιώδους Χάρτου, τὸν ὁποῖον ψηφίζουν οἱ πολῖται του, ἐμμέσως, μὲ σκοπὸν ὅπως ἡ ἔκφρασις τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἔκφρασις τῆς θελήσεώς των. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκδηλῶνῃ τὴν θέλησίν του τὸ Κράτος εἰς τὴν εὐρυτέραν κοινωνίαν μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν καὶ τότε αὕτη ὑπόκειται εἰς διεθνεῖς δεσμεύσεις καὶ πρόνομια προερχόμενα ἐκ τῶν διαφόρων συμβάσεων.

Τὸ Κράτος ὑπὲρ-ὑποκείμενον νομικῶν δικαιωμάτων καὶ νομικῶν ὑποχρεώσεων προστατεύει τοὺς πολίτας ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν δικαιώματα καὶ σπεύδει δι' ἰδίων δεσμευτικῶν κανόνων δικαίου νὰ δώσῃ εἰς τοὺς θεσμοὺς ἰδιαιτέραν ἰσχὺν μέσω τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ Χάρτου. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται ἐπίσης νὰ περιβάλλῃ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου τοὺς κανόνας ἐκείνους, οἵτινες μολοντί δὲν προβλέπονται ὑπὸ τῆς θεμελιώδους αὐτοῦ νομικῆς τάξεως, θεωροῦνται ὁμως ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ Δικαίου, ὡς κανόνες βα-

1) Ὁ Ν. Καλέργης θεωρεῖ ὅτι τὸ Δίκαιον ὡς ἔννοια προὔπηρξε τῆς ιδέας τοῦ Κράτους (πρβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Ἑλλ. Δικαίου, (Εἰσαγωγή) I, Ἀθῆναι 1947.

σικοί και ρυθμιστικοί τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Πρὸς τοῦτο τὸ Κράτος περιλαμβάνει μέσω ειδικῆς διαδικασίας καὶ τοὺς ἐθιμικοὺς κανόνες ἀποδεικνύον οὕτω τὴν δέσμευσίν του πρὸς τὸ κοινὸν αἶσθημα περὶ δικαίου.

Τὸ Κράτος εἶναι «καθ' αὐτὸ» νομικὸν ὑποκείμενον ἔχον καταστατικὸν Χάρτην αὐτόνομον, ἀνεξάρτητον καὶ ἐνιαῖον (1). Εἶναι δυνατὸν ὅμως τὴν θέλησιν τοῦ Κράτους νὰ ἐκφράζουν διαφοροτρόπως τὰ ὄργανά του, τὰ ὁποῖα ἐν ὀνόματί του νὰ προβαίνουν εἰς αὐθαιρέσιαι εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων. Συνεπῶς τὸ Κράτος δὲν δύναται νὰ ἐναρμονίζῃ πάντοτε τὴν νομικὴν του τάξιν πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλεῖται «κοινὴ γνώμη». ἤτις πάντοτε θεωρεῖται ὅτι πηγὴν αὐτῆς ἔχει τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Πολλάκις τὸ Κράτος ἐρχόμενον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην ἀναγκάζεται νὰ μεταβάλλῃ τὸν θεμελιώδη αὐτοῦ Χάρτην καὶ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις της. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἐξηγεῖ διατὶ τὸ Κράτος εἶναι ἱστορικὸν ἀποτέλεσμα, διότι αἱ διάφοροι αὐτοῦ φάσεις, ἐν τῇ ἐξελίξει του, εἶναι ἱστορικαὶ προσερχόμεναι ἐκ τῶν ἐνδοκοινωνικῶν ἱστορικῶς διαμορφουμένων ἀντιλήψεων. Τὸ ὅτι δὲ τὸ Κράτος δεσμεύεται καὶ αὐτὸ ὑπὸ κανόνων δικαίου, ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ νομικὴν τάξιν, καὶ ὅτι ἐν τῇ νομικῇ αὐτοῦ διαγωγῇ εὐρίσκεται ὑπὸ καταναγκασμὸν, δίδει εἰς αὐτὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς νομιμότητος καὶ τῆς προσήλωσός του εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, τῆς τάξεως καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Οὕτω ἡ συμμετοχὴ τῆς κοινῆς γνώμης εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους ἐκδηλώνει τὴν ἐλευθέραν θέλησιν ταύτης καὶ τὸ Κράτος Δικαίου. Καὶ ὅσον περισσότερον ἡ κοινὴ γνώμη ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκέστερον ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου τόσον περισσότερον τὸ Κράτος φροντίζει διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν πρόοδον τῶν πολιτῶν, τόσον κατοχυρώνεται ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία καὶ ἐδραιοῦται ἡ πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἰσότης μεταξύ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἀρμονικὴ συνεργασία μεταξύ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων.

2. Ὁ οἰκονομικὸς λογισμὸς τοῦ Κράτους - Σχέσεις Κράτους καὶ ἀτόμων - Αἱ μεταξύ τῶν Κρατῶν σχέσεις - Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ Κράτους - Διαφοραὶ σκοποῦ Κράτους καὶ ἀτόμων - Κράτος καὶ κόστος ἐξαρτήσεως

Ἐναντι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τὸ Κράτος ἔχει διαφορετικὴν ἀπὸ τὰ ἄτομα εὐθύνην καὶ δι' αὐτὸ ὁ οἰκονομικὸς λογισμὸς τοῦ κράτους συνδυάζεται καὶ μὲ τοὺς γενικωτέρους αὐτοῦ σκοποὺς. Τὸ Κράτος, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ὑποκείμενα τῆς Οἰκονομίας, λογίζει συμφέρον πρὸς θυσίαν, κόστος πρὸς χρησιμότητα ὅμως ἡ θέσις του ἐναντι τῶν διαφόρων ἐκλογῶν του δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς ἐκείνην τῶν διαφόρων ὑποκειμένων τῆς Οἰκονομίας. Ἡ θέσις τοῦ Κράτους εἶναι περισσότερον δυσχερῆς καὶ πολὺπλοκος ἢ δὲ διακρίβωσις τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν δικαιωμάτων του γίνεται βάσει διαφορετικῶν κριτηρίων. Οὕτω

1) G. Chiarelli: Istituzioni di Diritto Pubblico, Roma 1949.

τὸ Κράτος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν δημοσίων ἀναγκῶν καὶ εἰς συνδυασμούς οικονομικούς χάριν τῆς εὐημερίας τοῦ συνόλου ἐξικνουμένων τῶν δραστηριοτήτων του καὶ τῶν εὐθυνῶν του καὶ πέραν τῆς χωρικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, εἰς τὰς μετὰ τῶν ἄλλων Κρατῶν σχέσεις του. Ὡς συμβαίνει δὲ μὲ τὰ ἄτομα, ἅτινα παρὰ τὴν ὑπαρξίν διαφορετικῶν συμφερόντων συμφωνοῦν, βάσει γενικῶν γραμμῶν συμπεριφορᾶς καὶ θεσμῶν, οὕτω καὶ τὰ Κράτη συνεννοοῦνται μεταξύ των πρὸς τὸ κοινὸν αὐτῶν συμφέρον.

Ἐπίσης οἱ σκοποὶ τοῦ Κράτους κατὰ χρόνον διαφέρουν ἀπὸ ἐκείνους τῶν ἀτόμων. Διότι οἱ σκοποὶ τοῦ Κράτους παραμένουν συνεχεῖς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του, ἥτις εἶναι ἱστορικὴ καὶ παγκόσμιος. Τὸ Κράτος ἀποβλέπον εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ συνόλου ἔχει ὡς διαρκῆ αὐτοῦ σκοπὸν τὴν διασφάλισιν τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του τόσο δια τὴν σήμερον ὅσον καὶ διὰ τὴν αὔριον. Δι' ὃ καὶ τὸ Κράτος συνεχῶς ἐκπονεῖ σχέδια καὶ προβαίνει εἰς διαφόρους ἐνεργείας εὐδωσέως τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων οικονομικῶν μονάδων πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ, τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς δικαίας διανομῆς τοῦ προϊόντος. Καὶ πρὸς τοῦτο προσφεύγει εἰς παντοειδεῖς ἐνεργείας, χάριν τῆς ἀσφαλείας του, τῆς παιδείας, τῆς κοινωνικῆς περιθάλψεως κλπ. καταρτίζον σχέδια μακρᾶς πνοῆς ἵνα βάσει αὐτῶν λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀπροσκόπτου ἐπιβιώσεώς του, τὴν ἐξασφάλισιν διαρκοῦς ἀπασχολήσεως, τὴν ἀνάπτυσιν τῶν πόρων του καὶ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τῶν διαφόρων οικονομικῶν μονάδων.

Προσέτι τὸ Κράτος διὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐξασκουμένου ἐλέγχου περιορίζει ἐκείνας τὰς ἐνεργείας τῶν ἀτόμων, αἵτινες τυχὸν θὰ ἐπέφερον ἀναταραχὴν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ θὰ ἐδημιούργουν κλίμα ἀποσαθρώσεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας. Ἄλλὰ τὸ Κράτος εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ ὁ ρυθμιστὴς τῶν συλλογικῶν καὶ ἀτομικῶν συμφερόντων ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστον τῆς ἱκανοποιήσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλειοψηφίαν τῆς κοινωνίας μὲ τὰσιν ὅπως τελικῶς περιλάβῃ ταύτην ὀλόκληρον. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὸ Κράτος ἐπὶ βλάβῃ ἀτόμων τινῶν παρεμβαίνει μὲ σκοπὸν ὅπως διαφυλάξῃ τὸ κοινωνικὸν σύνολον. Δι' ὃ καὶ τὸ Κράτος εἶναι διαιτητὴς τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων τῶν διαφόρων μερίδων τῆς κοινωνίας καὶ συγχρόνως ὀργανωτὴς καὶ ἐπόπτης γενικωτέρας δράσεως καὶ σκοπῶν, μὴ συλλαμβανόμενων ὑπὸ τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τοῦ Κράτους, λόγῳ τῆς θέσεώς του, νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῆς Κοινότητος, τὴν ὁποῖαν τοῦτο ἐξουσιάζει πρὸς ὠφέλειάν της.

Καὶ ἀκριβῶς ὅσον εὐστοχώτερον τὸ Κράτος ἀντιμετωπίζει τὰ διάφορα προβλήματα τόσο καὶ ἡ Κοινότης εὐημερεῖ, τόσο καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ διαιωνίσις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ Κράτους ἐντὸς τῆς γενικωτέρας παγκοσμίου κοινωνίας τῶν Κρατῶν.

Τὸ Κράτος διὰ τῆς συμπαραστάσεώς του εἰς τὸ ἔργον τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς, τῆς διανομῆς, τῆς καταναλώσεως κλπ. λαμβάνει ἀμοιβὴν, ἥτις εἶναι ὁ φόρος, ὅστις καλύπτει πᾶσαν ὑλικὴν καὶ ἄυλον συμπαραστάσιν τοῦ

Κράτους, ὥστε τὸ Κράτος νὰ διατηρῆ τὰ διάφορα ἰδρύματά του, τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας του, τὰς ἀμοιβὰς τῶν ὀργάνων του καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὸν εὐρυθμον βίον τῶν πολιτῶν του.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης, τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένης συμπαράστασεως, τὸ Κράτος εἶναι ἰδιόμορφον οἰκονομικὸν ὑποκείμενον διότι αἱ πράξεις του διέπονται κατὰ μέγιστον ὑπὸ τῆς ἐξισωτικῆς εἴτε τῆς χαριστικῆς ἀρχῆς. Οὕτω τὸ Κράτος εἶναι ὑπὲρ - ὑποκείμενον τῆς Οἰκονομίας ἀποβλέπον βασικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λοιπῶν ὑποκειμένων τῆς Οἰκονομίας ἐνῶ ταῦτα ἐνδίαφέρονται κυρίως διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ ὑπηκόων του διαφορὰ σκοποῦ τοῦ μὲν συλλογικοῦ τοῦ δὲ ἀτομικοῦ συνιστᾷ τὸ ἐλάχιστον κόστος ἐξαρτήσεως τὸ ὁποῖον ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν παραγωγῆς (1). Ἦτοι οἱ διάφοροι συντελεσταὶ τῆς παραγωγῆς ὑπόκεινται εἰς κόστος ἐξαρτήσεως μεταξὺ των κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ μεταξὺ ἑνὸς ἐκάστου τούτων καὶ τοῦ Κράτους.

3. Αἱ διακυμάνσεις τοῦ κόστους ἐξαρτήσεως - Ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ὁ φόρος - Τὸ ὀλοκληρωτικὸν καθεστῶς καὶ ὁ φόρος - Ὀλοκληρωτικὸν καθεστῶς, κόστος ἐξαρτήσεως καὶ κόστος ἱεραρχίας - Ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς τοῦ Κράτους πρὸς σύνθεσιν ἀτομισμοῦ καὶ κοινωνισμοῦ

Τὸ Κράτος ὡς οἰκονομικὸν ὑπὲρ-ὑποκείμενον ἐπιλαμβάνεται διαφόρων οἰκονομικῶν προγραμμάτων, ἐκπονεῖ σχέδια δημοσίων ἔργων, υἱοθετεῖ πολιτικὴν ἀνεγέρσεως λαϊκῶν πολυκατοικιῶν, ἰδρύει κρατικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ρυθμίζει τὴν Οἰκονομίαν του ἐν πνεύματι ἰσότητος καὶ ἀμοιβαιότητος πρὸς τὰ ἄλλα Κράτη.

Κατὰ συνέπειαν ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Κράτους ἐξαρτᾶται ἡ εὐημερία τῶν λοιπῶν ὑποκειμένων τῆς Οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον γενικῶς τὸ Κράτος συμπαρίστα-

1) Ὑπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ laissez faire τὸ κόστος ἐξαρτήσεως ἦτο ὑπερβολικὰ ὑψηλὸν ἐνῶ τὸ τραπεζικὸν κεφάλαιον ἐναντι τοῦ Κράτους κατέληξε νὰ εὕρισκεται εἰς μικροτέραν σχέσιν ἐξαρτήσεως τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν ὄτρωμάτων. Προσέτι τὸ τραπεζικὸν κεφάλαιον ἦτο συνδεδεμένον μὲ πολέμους καὶ τιτανικὰς ἐπεκτάσεις καὶ ἀποικιακὰς ἐξαρτήσεις. Ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸ Σχέδιον Μάρσαλλ, ὁ ἀντιφασιστικὸς πόλεμος, καὶ οἱ ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι τῶν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ χρηματοδοτικοῦ κεφαλαίου λαῶν συνέτειναν εἰς τὴν τάσιν πρὸς μεταβολὴν τούτου ἀπὸ ἰμπεριαλιστικοῦ εἰς κεφάλαιον «ἀνάπτυξεως». Ἐξ ἄλλου αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν ἠμβλῆθησαν μὲ τὰς παραχωρήσεις τῶν πρώτων πρὸς τοὺς δευτέρους καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι ζήτημα ἐνδιαφέροντος ὀλοκληροῦ τοῦ ἔθνους. Οὕτω σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἡ Οἰκονομία μετεβλήθη καὶ ὁ ρόλος τοῦ Κράτους εἰς τὴν Οἰκονομίαν προσέλαβε κοινωνικωτέραν μορφήν. Περὶ κόστους ἐξαρτήσεως ἴδε εἰς τὴν μελέτην μου «Ὁ ἐργατικὸς μισθός, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν κλασσικῶν μέχρι σήμερον» Ἀθῆναι 1957 (Πρόλογος Amintore Fanfani) καὶ εἰς τὴν μελέτην μου «Ἐπιχειρηματικὸν Κέρδος, ἀβεβαίότης, κόστος ἐξαρτήσεως» εἰς «Σπουδαί», Ἀθῆναι 1963.

ται εις ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς των. Δι' ὃ καὶ τὸ Κράτος λαμβάνει ὡς ἀμοιβὴν τὸν φόρον, ὡς δὲ πᾶς συντελεσθῆς τῆς παραγωγῆς τίθεται ὑπὸ τὸν νόμον τῆς ἀξίας.

Ἐπομένως τὸ μεταξὺ τοῦ συντελεστοῦ Κράτους καὶ τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς κόστος ἐξαρτήσεως ποικίλλει κατὰ διάφορα ὄρια (margins) χρησιμότητος καὶ κατὰ συνέπειαν ἐξαρτήσεως. Διότι ὅσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ χρησιμότης τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένης, ἐν σχέσει πρὸς τὸν καταβαλλόμενον φόρον, συμπαραστάσεως, τόσο καὶ τὸ κόστος ἐξαρτήσεως ἔναντι αὐτοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἀντιθέτως.

Ὁ τραπεζίτης, ὁ ἐπιχειρηματίας, ὁ γαιοκτήμων, ὁ ἔμπορος, ὁ βιοτέχνης, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἐργάτης, πληρώνουν φόρους ἢ τέλη εἰς τὸ Κράτος καὶ ἀναμένουν συμπάραστασίν του εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τούτου, προκειμένου δὲ περὶ τῆς Οἰκονομίας, τὴν εὐόδωσιν τῶν ἐργασιῶν των καὶ ἀπασχόλησιν ἐξ αὐτῆς τῆς κρατικῆς συμπαραστάσεως. Δι' ὃ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ φόρου ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένας ὑπηρεσίας πρέπει νὰ βαρύνῃ δικαίως ὅλους τοὺς φορεῖς τῆς Οἰκονομίας ὥστε τὸ κόστος ἐξαρτήσεως, τὸ ὁποῖον ὑφίσταται κεκαλυμμένον εἰς τὸ ποσὸν τοῦ πρὸς τὸ Κράτος πληρωνομένου φόρου νὰ τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅσον τὸ ποσὸν τοῦ φόρου θὰ αὐξάνῃ, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν κρατικὴν συμπάραστασίν, τόσο καὶ τὸ κόστος ἐξαρτήσεως θὰ ἐλαττοῦται. Οὕτω τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ τοιαύτην φορολογικὴν πολιτικὴν ὥστε τὰ μέλη τῆς Κοινότητος νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἐλάχιστον κόστος ἐξαρτήσεως, τείνοντος τούτου πρὸς τὸ μηδέν, συγχρόνως δὲ νὰ ὑφίσταται ἢ μεταξὺ τῶν πολιτῶν πεποίθησις ὅτι εἶναι δικαία ἡ στάσις τοῦ Κράτους ἔναντι παντὸς πολίτου, εἰς τὸ ζήτημα τοῦ φόρου. Δι' ὃ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ἢ προσδιορίζουσα τὸ ὕψος, τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῶν εἰσπραττομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους φόρων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὀλοκληρωτικὸν καθεστῶς, ἐλλεῖπει τῆς ἐλευθερίας τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ ἐπὶ τῶν φορέων τῆς Οἰκονομίας ἔλεγχος καθίσταται προσωπικὴ ὑπόθεσις τοῦ δικτάτορος, ὥστε τὸ κόστος ἐξαρτήσεως τοῦ Κράτους νὰ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ δικτάτορος ἐπὶ τῶν πολιτῶν, μέσω τοῦ κόμματός του, διότι ὁ δικτάτωρ συνταυτίζεται μὲ τὸ Κράτος. Εἰς ὅλας τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις ὑπὸ δικτατορικὸν καθεστῶς τὸ κόστος ἐξαρτήσεως ἐξελίσσεται εἰς κόστος ἱεραρχίας βάσει κοινωνικῆς πυραμίδος μὲ κορυφὴν τῆς πυραμίδος τὸν δικτάτορα. Δεδομένου δὲ ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἀνελευθερίας, τὸ κόστος ἐξαρτήσεως αὐξάνει ὑπερμέτρως ἔχομεν ἔλλειψιν οἰκονομικῆς ἰσορροπίας.

Τοιοῦτον ἀνελεύθερον καθεστῶς ἐγνώρισεν ἡ Δύσις μὲ τὸν φασισμόν καὶ ἡ Ἀνατολή μὲ τὸν Σταλινισμόν καὶ τὰ συναφῆ πρὸς αὐτὸν καθεστῶτα.

Μὲ τὴν ἀποστασίαν ὁμως τῶν Γιουγκοσλάβων ἀπὸ τὸν Σταλινισμόν καὶ τὰς εἰς μίαν σειρὰν κομμουνιστικῶν κρατῶν μετέπειτα ἀντισταλινικὰς ἐνεργείας ἢ μορφή τοῦ κομμουνιστικοῦ Κράτους μεταβάλλεται, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ὁμως συνταύτισιν τῶν μορφῶν Δυτικοῦ καὶ Ἀνατολικοῦ Κράτους ἔνεκα τῆς διαφορετικῆς αὐτῶν προελεύσεως λόγω παραδόσεως, συνθηκῶν, προϋποθέσεων, κλπ. Ὑπὸ προϋποθέσεις Παγκοσμιοῦς καὶ εἰρήνης βέβαιον εἶναι ὅτι θὰ

ἐξευρεθῆ ἢ ιδεώδης σύνθεσις ἀτομισμού καὶ κοινωνισμού. Πάντως εἰς τὰς χώρας μὲ παράδοσιν ἀτομιστικοῦ καθεστῶτος ἢ ἀρχὴ τοῦ ἀτομισμού θὰ εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὰ ἔναντι ἐκείνης τοῦ κοινωνισμού, ἐνῶ εἰς τὰ καθεστῶτα ἀκράτους κοινωνισμού, παρὰ τὴν εἰς αὐτὰ μεταβολὴν πρὸς τὸν ἀτομισμόν, ἢ ἀρχὴ τοῦ κοινωνισμού θὰ εἶναι ἰσχυροτέρα ἐκείνης τοῦ ἀτομισμού.

4. Αἱ περὶ φόρου θεωρίαι - Ὁ φόρος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα - Ὁ φόρος κατὰ τὸν Μεσαίωνα - Ὁ φόρος κατὰ τοὺς ἐμποροκράτας, τοὺς φυσιοκράτας, τοὺς κλασικοὺς καὶ τοὺς σοσιαλιστὰς - Αἱ περὶ φόρου θεωρίαι καὶ αἱ ἀτομιστικαὶ ὀριακαὶ Σχολαὶ - Αἱ θεσμικαὶ ἐπὶ τοῦ φόρου ἀντιλήψεις - Κεῦνσιανὴ καὶ ἀντικεῦνσιανὴ ἄποψις ἐπὶ τοῦ φόρου

Διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους ἡ Πολιτεία ἐπιβάλλει φόρους (1) ἵνα ἐπιτύχη τὸν σκοπὸν τῆς, ὅστις συμπίπτει πρὸς ἐκείνους τῶν πολιτῶν καὶ δὴ τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν. Κατὰ τὴν φεουδαλικὴν περίοδον ὁ φόρος κυρίως καταβάλλεται ὑπὸ μορφήν εἶδους καὶ ἀγγαρείας χάριν τοῦ τοπάρχου-φεουδάρχου, τούτου ὑποχρεομένου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὅπως προβαίνει εἰς ὠρισμένας δωρεὰς καὶ ἄλλας χαριστικὰς πράξεις ὑπὲρ τῶν ὑποτελῶν του καὶ τῶν πτωχῶν. Μὲ τὴν ἀφύπνισιν τῆς Οἰκονομίας καὶ τὰς ἐγχερήματους συναλλαγὰς ὁ φόρος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνος προσέλαβε χρηματικὴν μορφήν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμποροκρατίας ἡ ἀμοιβὴ τοῦ Κράτους εἰς φόρον ἀποβλέπει εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν του καὶ τὴν ἐπικράτησιν του ἐπὶ τῶν ἄλλων Κρατῶν. Οὕτω τὸ Κράτος εἰσπράττει φόρον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ βασικοῦ σκοποῦ τῆς ἐμποροκρατίας: πληθυσμὸς-πλοῦτος-ἰσχύς (2). Δι' ὃ καὶ διὰ τοῦ φόρου προστατεύεται τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, πρὸς τόνωσιν των ἐν τῷ στίβῳ τοῦ διεθνοῦς συναγωνισμού, ἵνα ἐπιτευχθῆ ἢ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν ἄλλων κρατῶν ἡγεμονία.

Οἱ φυσιοκράται ἐθεώρουν ὅτι μόνη παραγωγικὴ τάξις εἶναι ἡ γεωργικὴ δι' ὃ καὶ ἐδέχοντο ἐπιβολὴν φόρου μόνον ἐπὶ τοῦ καθαροῦ προϊόντος (produit net) τὸ ὁποῖον, κατ' αὐτούς, μόνον ἡ γεωργικὴ παραγωγή προσφέρει. Οὕτω ἀπέφυγον πᾶσαν ἄλλην ἐπιβάρυνσιν ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ διὰ τοῦ δόγματος τοῦ laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même προετοίμασαν τὸ ἔδαφος εἰς τοὺς κλασικοὺς.

Διὰ τοὺς κλασικοὺς, καὶ γενικῶς δι' ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς φιλελευ-

1) Περὶ τῶν φόρων κατὰ τὴν κλασικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἰδὲ εἰς τὴν μελέτην μου «The Public Finances in the Ancient classical Greece», Universidade de Lisboa «Revista da Faculdade de Letras» III serie No 7, 1963.

2) A. Fanfani: Storia delle Dottrine Economiche dall' Antichità al XIV Secolo Milano - Messina 1955, σελ. 165 κ. ἐπ. - Λ. Χουμανιδῆ: Τὰ Δόγματα τῆς Οἰκονομικῆς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχαίων κλασικῶν χρόνων μέχρι σήμερον. Ἀθῆναι 1959, σελ. 15 κ.ἐπ.

θέρας Σχολῆς, ὁ φόρος θεωρεῖται ἀμοιβή τοῦ Κράτους διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀντι-παροχὴν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας τὸ Κράτος παρέχει πρὸς προστασίαν καὶ ἀσφάλειαν τῶν πολιτῶν. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ φόρος ἀποτελεῖ τροχοπέδην τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἔργων οἱ φιλελεύθεροι ζητοῦν κατάργησιν τοῦ εἴδους τοῦ φόρου τούτου τότε, καὶ μόνον, ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος ἐπεμβαίνει ἀνωδύνως διὰ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὁ φόρος εἶναι ἐπιτρεπτός. Διὰ τὴν φιλελευθέραν Σχολὴν, γενικῶς, ὁ φόρος ἔχει ταμειυτικὸν καὶ οὐχὶ προστατευτικὸν χαρακτήρα, τῶν πολιτῶν ἀπολαμβανόντων πλήρη ἐλευθερίαν κατὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν δρᾶσιν, τοῦ Κράτους ἐμπορευομένου ἀνευ δασμολογικῶν φραγμῶν.

Οἱ ἀκολουθήσαντες τὸ ἀντιφιλελεύθερον δόγμα, ὁπαδοὶ τῆς Ἱστορικῆς Σχολῆς, ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ Κράτος διὰ τῶν παρεχομένων ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν προβαίνει οὐσιαστικῶς εἰς παραγωγὴν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὄργανα τοῦ Κράτους καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ παρεχόμεναι ὑπηρεσίαι ὑπόκεινται εἰς τὸν νόμον τῆς φθορᾶς, ἐφ' ὅσον τὸ Κράτος εἶναι κοινωνικὸν κατασκευάσμα καὶ συνεπῶς φθαρόν, ἵνα τοῦτο συντηρηθῆ, ἔχει ἀνάγκην πόρων καὶ οἱ πόροι οὗτοι εἶναι οἱ ὑπ' αὐτοῦ εἰσπραττόμενοι φόροι. Ἐξ ἄλλου, ἡ συμπαραστάσις τοῦ Κράτους ἔχει καὶ ἠθικοκοινωνικὸν χαρακτήρα διότι διὰ τῆς κρατικῆς συμπαραστάσεως ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐρυθμία εἰς τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ καθίσταται ἀποτελεσματικώτερα ἢ οἰκονομικὴ τῶν ἀτόμων δραστηριότης. Γενικῶς δὲ τὸ Κράτος προβαίνει εἰς χαριστικὰς πράξεις καὶ ἐπεμβαίνει πρὸς ἐπίτευξιν τῆς κοινωνικῆς ἰσοροπίας ἐπιτελεῖ ἔργον διὰ τῆς ὑπηρεσίας του ταύτης, ἣτις ἵνα ἐπιτύχη ἔχει ἀνάγκην μέσων πρὸς συντήρησιν τοῦ Κράτους. Δι' ὃ καὶ ὁ φόρος ἀποτελεῖ μέσον βασικόν διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης.

Αἱ μετριοπαθεῖς σοσιαλιστικαὶ θεωρίαι θεωροῦν τὸν φόρον ὡς μέσον διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ πλοῦτου ἀπὸ τοὺς κατέχοντας τὰ μέσα παραγωγῆς εἰς τὸ Κράτος. Ἐτεροὶ σοσιαλισταὶ προβαίνουν εἰς ὠρισμένας μόνων πράξεις φορολογίας (ἐθνικοποίησιν ἐγγείου προσόδου, ἀπαλλοτριώσιν τοῦ ἐδάφους, υἰοθέτησιν ἐνιαίου προοδευτικοῦ φόρου ἐπὶ τῆς κληρονομίας ἢ γενικοῦ προοδευτικοῦ φόρου) πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ κοινωνικοῦ διαφορισμοῦ. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ «ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ» θεωροῦν τὸν φόρον τοῦ ἀστικοῦ κράτους ὡς μέσον ἰσχυροποιήσεως τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἵνα δι' αὐτοῦ ἐπιβληθῆ καὶ ἐξασφαλισθῆ ἐπιτυχέστερον ἢ δικτατορία τῆς κατεχούσης τὰ μέσα παραγωγῆς ἀρχούσης κεφαλαιοκρατικῆς τάξεως ἐπὶ τῆς ἀρχομένης καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐκμεταλλευομένης τάξεως τοῦ προλεταριάτου. Μὲ τὴν κατάκτησιν δὲ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ προλεταριάτον, ὁ φόρος, κατ' αὐτούς, θὰ καταβάλλεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εἰσπράξεως ἀπὸ μέρους τοῦ προλεταριακοῦ Κράτους ἐσόδων πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Μετριοπαθεῖς συμβιβαστικὰς ἀντιλήψεις, περὶ ἀμοιβῆς τοῦ Κράτους, ὑπεστήριξαν νεώτεροι θεωρίαι (1) βασιζόμεναι καὶ πάλιν ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ ἠθικο-

1) Τοιαύτας ἀντιλήψεις διετύπωσαν οἱ Alf. Schaffle, Ad. Wagner κ. ἄ.

κοινωνικῶν κριτηρίων. Εἰς τὰς θεωρίας αὐτὰς ἀντετάχθησαν δύο ἕτεροι Σχολαὶ αἱ ἀτομιστικαὶ-ὄριακαὶ Σχολαὶ (1) καὶ αἱ Σχολαὶ τῆς μακροοικονομικῆς ἀναλύσεως (2), ἐνῶ ἡ Θεσμικὴ Σχολή (3) διετύπωσε συγκεραστικὴν περὶ φόρου ἄποψιν.

Αἱ ὄριακαὶ Σχολαὶ προσεπάθησαν νὰ συλλάβουν τὴν ἔννοιαν τοῦ φόρου μακρὰν πάσης νομικῆς ἢ πολιτικῆς ἐπιδράσεως. Συμφώνως πρὸς τὴν Αὐστριακὴν Σχολὴν ἕκαστος πολίτης ἔχει ἀτομικὰς καὶ δημοσίας ἀνάγκας, τῶν ὁποίων τὴν ἱκανοποίησιν προσπαθεῖ ὅπως ἐπιτύχη διὰ τοῦ εἰσοδήματός του βάσει κλίμακος ἀναγκῶν κατατασσομένων κατ' ἔντασιν καὶ βαινόντων φθινόντως. Ἐκάστη τῶν ἀναγκῶν τούτων θὰ ἱκανοποιηθῆ ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος τὸ ὅποιον κατέχει ἕκαστος πολίτης ἢ ἄλλως τῆς ὄριακῆς χρησιμότητος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένου εἰσοδήματος ἐν σχέσει πρὸς τὰς δι' αὐτοῦ θεραπευομένας ἀνάγκας. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀξιολογικῆς ταύτης κρίσεως ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ θεσπίσεως τοῦ εἴδους, τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου. Οὕτω συστηματοποιουμένων τῶν δημοσίων ἀναγκῶν ἐπιβάλλεται φόρος ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν πολιτῶν κατεχόμενον εἰσόδημα (4). Καὶ ἐπειδὴ αἱ πλούσια τάξεις ἐκτιμοῦν ὀλιγώτερον τὸ εἰσόδημά των ἀπὸ τὰς πτωχοτέρας ἢ ὀλικὴ χρησιμότης ἢ ἀπολαμβανομένη ὑπ' αὐτῶν εἶναι μεγαλυτέρα καὶ οὕτω δέον ὅπως φορολογοῦνται περισσότερον ἀφ' ὅσον αἱ πτωχαὶ τάξεις (5). Ἀναλόγως ἀπόψεις προέβαλλε καὶ ἡ Σχολή τῆς Οἰκονομικῆς Ἴσορροπίας μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Pareto διατυπωθεῖσαν θεωρίαν περὶ ὑποκαταστάσεως, ἣν ἐπεξέτεινεν ὁ νεομαθηματικὸς J.R. Hicks διατυπώσας τὴν θεωρίαν περὶ ὄριακοῦ λόγου ὑποκαταστάσεως δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ σύλληψις τῶν διαφορῶν συνδυασμῶν ἱκανοποιήσεως τῶν διαφορῶν ἀναγκῶν.

Αἱ νεοκλασικαὶ ὄριακαὶ θεωρίαι κατέληξαν εἰς τὴν κοινωνικωτέραν ἄποψιν τοῦ Κράτους εὐημερίας. Ὁ φόρος θεωρεῖται μέσον πρὸς ἐναρμόνισιν τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀντιτιθεμένων συμφερόντων καὶ ὡς μέσον πραγματοποιήσεως, διὰ τοῦ ὄριακοῦ φόρου, τοῦ μεγίστου τῆς ἀποδόσεως τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων. Οὕτω κατὰ τὴν ἄποψιν τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀρχῆς ταύτης κατευθυντήριος γραμμὴ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου πρέπει νὰ εἶναι ἡ φοροδοτικὴ ἱκανότης ἑκάστου πολίτου καὶ μέχρι τοῦ ὀρίου ἐκείνου εἰς ὃ οὗτος θὰ δύναται νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὸ μέγιστον τῆς παραγωγικότητός του πρὸς ὄφελος τοῦ συνόλου.

Ἡ Θεσμικὴ Σχολὴ ἀντιπαρέθεσεν εἰς τὴν ἀτομιστικὴν καὶ ἡδονιστικὴν ἄποψιν τὴν συλλογικὴν δρᾶσιν καὶ τὴν θεσμικὴν θεώρησιν τῶν οἰκονομικῶν

1) Α. Δ. Σιδέρι : Ἀξία - Τιμαί. Ἀθῆναι 1953 καὶ εἰς Λ. Χουμανίδη : Ἡ ὑποκειμενικὴ περὶ ἀξίας θεωρία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν φυσιοκρατῶν μέχρι σήμερον. Ἀθῆναι 1954, σελ. 27 κ. ἐπ.

2) Περί τῶν Σχολῶν τούτων εἰς τὴν μελέτην μου : Ἡ περὶ ἀξίας τοῦ χρήματος θεωρία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐμποροκρατῶν μέχρι σήμερον. Ἀθῆναι 1959, σελ. 71 κ. ἐπ.

3) Σχετικῶς μετὰ τὴν Θεσμικὴν Σχολὴν ἴδ. εἰς τὴν μελέτην μου «John Rogers Commissions» εἰς Ἀρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Τεύχος Δ', 1963.

4) Ἀ. Σμπαροῦνη : Τόμ. Α', σελ. 32.

5) Πρβλ. καὶ εἰς L. Robbins : Περί τῆς φύσεως καὶ τῆς σημασίας τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης. Ἑλλ. μετ. Ν. Κωνσταντινίδη, Ἀθῆναι 1962.

φαινομένων. Διὰ τοὺς θεσμικοὺς ὁ φόρος εἶναι μέσον θεραπείας τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος δι' ὃ καὶ ἐπικαλοῦνται κυρίως τὸν ἄμεσον φόρον ἐπὶ τοῦ εισοδήματος, προοδευτικῶς, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν φόρον ἐπὶ τῆς κληρονομίας.

Ἡ μακροοικονομικὴ Κεϋνσιανὴ ἀντίληψις περὶ πλήρους ἀπασχολήσεως υἰοθετεῖ τὴν ἄμεσον φορολογίαν διότι θεωρεῖ ὅτι ἢ ἐπὶ τῶν ἐχόντων ὑψηλὰ εισοδήματα φορολογία τονώνει τὴν ροπήν πρὸς κατανάλωσιν τῶν ἀτόμων τούτων μὲ συνέπειαν τὴν αὔξησιν τῆς ἐπενδύσεως, ἣτις σημαίνει ζήτησιν ἐργασίας καὶ ἀπασχόλησιν. Συγχρόνως δὲ ἢ ἐπιβολὴ τοῦ ἄμεσου φόρου κατὰ Keynes δικαιολογεῖται καὶ ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς διότι γεφυρώνει καὶ τὸ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων χάσμα.

Καθ' ἡμᾶς (1) ἡ ἄμεσος ἐπὶ τοῦ εισοδήματος φορολογία, ἣν μὲ τόσῃν θέρμῃν ὑπεστήριξεν ὁ Keynes, διὰ χώρας ἐχούσας ἀνάγκην ἀναπτύξεως, καταλήγει εἰς τὸν μαρασμὸν τῆς Οἰκονομίας των καὶ τὴν χρηματικὴν ἀνισορροπίαν (2). Ἀντιθέτως ἐποικοδομητικὰ ἀποτελέσματα ἔχομεν κυρίως διὰ τοῦ ἐμμέσου φόρου διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται, λόγῳ τῆς διαφορικότητός του, ἢ ἀνάλογος ἐπιβάρυνσις τῶν διαφόρων κατηγοριῶν ἀγαθῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων (3). Ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιβαρύνσεως τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ ὡς ἐπίσης καὶ τῆς διογκώσεως τῆς γραφειοκρατίας, δι' ἧς ἐπιβαρύνεται ὁ προϋπολογισμὸς, διὰ τοῦ ἐμμέσου φόρου, ἀποφεύγεται ἡ φοροδιαφυγὴ καὶ οἱ πολῖται ἔχουν τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦ ἐμμέσου φόρου ἀποφεύγεται ἡ δέσμευσις τῶν ἐπιχειρηματικῶν συνδυασμῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς τεχνολογικῆς προόδου καὶ ἐξαλείφονται αἱ διάφοροι διατυπώσεις, τόσον πολὺπλοκοὶ διὰ τοὺς φορολογουμένους.

Οἱ κεϋνσιανοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ ἐμμεσος φόρος θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐλαττωθῇ ἡ δαπάνη, ἢ ἀντίληψις ὅμως αὕτη εἶναι λανθασμένη, δεδομένου ὅτι προϊόντα ἔχοντα ἐλαστικότητα ζήτησεως τυγχάνουν μεγαλειτέρας ἢ πρότερον ζήτησεως μὲ τὴν αὔξησιν τῆς τιμῆς των. Ὅμως καὶ ἡ τοιαύτη ὑψωσις τῶν τιμῶν δὲν δύναται νὰ συμβῇ διότι ὑπὸ καθεστῶς ὀρθολογικῆς Οἰκονομίας αἱ τιμαὶ θὰ ἐκπέσουν. Ἄλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι ἡ ζήτησις ὠρισμένων ἀγαθῶν θὰ περιορισθῇ, ὁ ἀπέχων τῆς ἀγορᾶς τοῦ προϊόντος μὲ τὸ μὴ δαπανώμενον τμῆμα τοῦ εισοδήματός του θὰ σπύση νὰ διοχετεύσῃ χρῆμα εἰς τὴν χρηματαγοράν, ὅποτε θὰ αὐξηθῇ ἡ προσφορὰ χρήματος μὲ ἀποτέλεσμα, νὰ ἐκπέσῃ ὁ τόκος, νὰ αὐξηθῇ ἡ ροπή πρὸς ἐπένδυσιν καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀπασχόλησις. Προσέτι μία τοιαύτη ἐπὶ τοῦ φόρου πολιτικὴ θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα οὐχὶ μόνον νὰ κινήθωσιν αἱ ἐργασίαι, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ ὑψωθοῦν οἱ

1) Λ. Χουμανίδη: Ἡ περὶ ἀξίας τοῦ χρήματος θεωρία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐμποροκρατῶν μέχρι σήμερον. Ἀθῆναι 1960, σελ. 115 κ. ἑπ.

2) Π. Κατωπόδη: Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξις καὶ φορολογικὴ πολιτικὴ. Ἀθῆναι 1956, σελ. 9 κ. ἑπ. — Δ. Καλιτσουνάκι: Σχέσις Νομισματικῆς καὶ Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς εἰς τὴν Κεϋνσιανὴν διδασκαλίαν (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν). Ἀθῆναι 1957, σελ. 6 κ. ἑπ.

3) Firmin Oulès: Pour une économie éclairée, Lausanne 1957.

μισθοὶ καὶ νὰ ἀποκατασταθῶσιν ὁμαλαὶ σχέσεις μεταξύ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, αἵτινες διαταρασσόμεναι ἔχουν ὡς ἐπακολούθημα ἀπεργίας καὶ ἀπώλειαν ὠρῶν ἐργασίας διὰ τὸ Ἔθνος.

Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὸ ἕτερον ἐπιχείρημα, τῶν κεῦνσιανῶν, ὅτι διὰ τοῦ ἀμέσου φόρου ἐπιτυγχάνεται δικαιοσύνη, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἐπιφανειακὴ δικαιοσύνη, ἣν δίδει ὁ ἄμεσος φόρος δὲν δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὰ πραγματικὰ μειονεκτήματα, ἅτινα ἀκολουθοῦν τὴν ἐφαρμογὴν του κατὰ τὴν κρίσιν καὶ ἰδίως μὲ τὴν παρουσιαζομένην ἀδικίαν τῆς πολλαπλῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς αὐτῆς ὕλης, φαινόμενον τὸ ὅποιον κυριαρχεῖ σήμερον εἰς τὴν οἰκονομικὴν μας ζωὴν μὲ ὀδυνηρὰ διὰ τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν ἀποτελέσματα.

Ἐπίσης μὲ τὴν ἐντὸς τῆς ὀρθολογικῆς Οἰκονομίας υἱοθέτησιν τῆς προσ-ιδιαιζούσης φορολογικῆς πολιτικῆς ἐπιτυγχάνεται καὶ ἡ καλλιτέρα προσαρμογὴ τῆς παραγωγῆς πρὸς τὴν κατανάλωσιν καὶ τὴν ἐπένδυσιν, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς λογιστικῆς καὶ στατιστικῆς παρακολουθήσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς δυνάμεθα νὰ σταματήσωμεν τὴν ὑφισταμένην ὑπερπαραγωγὴν εἰς κλάδον τινά, ἐπιβάλλοντες φόρον ἐπὶ τῶν μέσων παραγωγῆς, ἀναστέλλοντες οὕτω τὴν παραγωγὴν. Εἰς περίπτωσιν πάλιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν ὑποπαραγωγὴν, δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὸν ἔμμεσον ἐπὶ τῶν μέσων παραγωγῆς φόρον, ἵνα ἐπιτύχωμεν ἐνθάρρυνσιν τῆς παραγωγῆς. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην τῶν περιπτώσεων δὲν καθίσταται ἀναγκαία ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ὑψωσιν ἢ τὴν πτώσιν τοῦ τραπεζικοῦ τόκου.

Οὕτω μὲ τὴν ὀρθολογικὴν Οἰκονομίαν δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν εἰς μεγάλην κλίμακαν τοὺς ἀμέσους φόρους, διὰ τὰς πλουσίας τάξεις καὶ νὰ ἐξαλείψωμεν τὸν ἄμεσον φόρον, διὰ τὰς πτωχοτέρας τάξεις, ἐφαρμόζοντες πολιτικὴν ἔμμεσων φόρων ὡς ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν. Μόνον μὲ τοιαύτην Οἰκονομίαν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν συντονισμόν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς βάσει ἀποδοτικοῦ προγράμματος ἐντὸς καθεστῶτος συγκεράζοντος τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀτομικισμοῦ πρὸς ἐκείνην τοῦ κοινωνισμοῦ πρὸς ἄρμονικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ κόστους ἐξαρτήσεως.